

KEMAL TAHİR'İN 50. ÖLÜM YILDÖNÜMÜ VE YENİ TÜRKİYE'NİN 100. KURULUŞ YILDÖNÜMÜ ÜZERİNE

Ertan EĞRİBEL*

ÖZET: Günümüzde Türk toplum tarihine ve düşüncesine bakış bugünden bakarak, ABD üstünlüğüne dayalı olarak yeniden biçimlendi. 1980/90 sonrasında Kemal Tahir geçmişte muhafazakâr sağ görüş ve takımlarla hiçbir ilişkisi olmamasına rağmen, soldan dışlandığı için iktidarın hamiliğine alınmaya çalışıldı. Küre-muhafazakâr iktidar ile liberal sol kesim ittifakı yeni dönemin bir özelliğidir. Ortak noktaları küreselleşmenin ikamesidir. Kemal Tahir başlangıçtan beri bir romancı ve sosyalist olarak Batı dünya egemenliğine karşıt yeni bir arayış içinde olmuştur. Batıcılığa eleştirisi ve Doğu-Batı çatışması ve bu arayışın bir sonucudur. Kemal Tahir için mesele Batı ile farklı olduğumuz değil, Batı ile çıkarlarımızın bütünüyle çatışmasıdır. 2000'ler sonrasında Kemal Tahir'in romanlarında Batıcılığa eleştirisi eğip bükülerek ABD eksenli küreselci-yerelci bakışa uyumlu hale getirilmeye çalışılmıştır. Kemal Tahir düşüncesinin önemi günümüz sorunlarını anlamaya, aşmaya izin vermesinden kaynaklanmaktadır. Kemal Tahir'in 50. ölüm yıldönümünde ve Cumhuriyetin 100. kuruluş yılında bu görev ve sorumluluk değişmemiştir.

Anahtar Kelimeler: Kemal Tahir, Türkiye Cumhuriyeti, Küreselleşme, Sosyalizm

On the 50th Death Anniversary of Kemal Tahir and the 100th Anniversary of the New Turkey

ABSTRACT: Today, the view of the history and thought of Turkish society has been reshaped based on the supremacy of the USA by looking at it from today. After 1980/90, Kemal Tahir was tried to be taken under the patronage of the power because he was excluded from the left, although he had no relations with the conservative right-wing and teams in the past. The alliance between the globe-conservative government and the liberal left is a feature of the new era. What they have in common is the substitution of globalization. Kemal Tahir, as a novelist and socialist from the very beginning, has been in search of a new anti-Western world domination. The critique of westernization and the East-West conflict is a result of this search. For Kemal Tahir, the issue is not that we are different from the West, but that our interests conflict with the West. After the 2000s, the criticism of westernization in Kemal Tahir's novels was bent and tried to harmonize with the US-oriented globalist-localist perspective. The importance of Kemal Tahir's thought stems from the fact that it allows to understand and overcome today's problems. This duty and responsibility has not changed in the 50th death anniversary of Kemal Tahir and the 100th anniversary of the Republic.

Keywords: Kemal Tahir, Republic of Türkiye, Globalization, Socialism

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, ertanegribel@yahoo.com.tr, ORCID:0000-0003-1742-8006

2023 Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 100. yılı, aynı zamanda Kemal Tahir'in ölümünün 50. yıldönümü. Bu iki önemli olayın anılışı sıradan yıllık rutinler olarak geçirildi veya bireysel düzeyde kaldı. Kurumsal ve toplumsal düzeyde coşkudan, üzerinde bilinçlenmekten uzak ve sönük geçti. Kemal Tahir'in yayınlarını üstlenen yeni yayınevinin çıkardığı yeni basımlar ve kitaplar da bir tekrarın ötesine geçmedi. Bu durum iki yıldönümünün/anmanın ayrı ayrı değerlendirmesi yerine, birbirini kapsayan ortak bir eğilimi belirtmek için önemli. Bu nedenle birlikte ele alınması gerekiyor. Daha başlangıçta en sonda söyleyeceğimizi paylaşalım. 1980/90 sonrasında gelişen 2000'lerin başında itibaren yerleşen ve süreklilik taşıyan küre-muhafazakâr/yerel yeni düzen artık her yönüyle kendi egemenliğini tartışmasız olarak görüyor, arayış ve tartışmaları kendi iktidarına, uygulamalarına karşı bir tehdit olarak değerlendiriyor. Türkiye'de de Kemal Tahir ile gündeme gelen ve siyaset düzeyinde de farklı görüşler açısından öne çıkan arayış ve tartışma ortadan kalktı. Bu durum Kemal Tahir'in görüşlerinin aşılması veya gündeme getirdiği sorunların ortadan kalkması değildi. Siyasi güç ve görüş biriktirme ya da dolaylı devşirme ve kapsama anlayışı öne çıktı. İktidarın esas tasası tartışmasız olmak ve kendi varlığını mutlaklaştırmaktır. Bunda yeni dönemin dünya egemenlik ilişkilerine ve koşullarına uyum ve bütünleşme çabası önemli bir rol oynadı. Günümüzde Türkiye Batıcılığa anlayışının yerine evrensel modernleşme eleştirisine dayalı ABD eksenli küreselleşmeyi ikame etti. Türkiye'de küreselci devlet ve toplum örgütlenmesi Batı dünya egemenliğinin izleyiciliği dışına çıkmadan evrensel-ulusal/yerlilik ayrımı yerine küre-yerel kimlik siyaseti olarak yeniden biçimlendi. Bu nedenle Türkiye'nin 200 yıllık siyasi serüveni ve son dönem resmi siyasete/tarihe eleştirel düzeyde en esaslı tartışmaları yapmış Kemal Tahir düşüncesi günümüz sorunlarıyla ilgili tartışmanın dışında müzeli/donmuş, aşılı bir malzeme olarak görülüyor. Kemal Tahir'in telif yayınları üstlenen yayınevinin değişimi de bu yönde bir denetimin uzantısı olarak ortaya çıkıyor. Günümüzde sadece Kemal Tahir düşüncesi değil, Cumhuriyet'in kuruluşunun 100. yıldönümü de sıradanlaşıyor.

Günümüzde Türk toplum tarihine ve düşüncesine bakış bugünden bakarak, ABD üstünlüğüne dayalı olarak yeniden biçimlendi. Türkiye'de 1980 sonrası küresel liberal dalga ile yükselen, 2000'li yıllarda AKP ve Fetullah Gülen Cemaati ile belirginleşen daha çok devlet kurumlarının, belediyelerin, cemaatlerin, derneklerin ve kitap-dergi yayıncılarının başlattığı "hizmetlerin" mükâfatlandırıldığı "zarfa dayalı" bir toplantı ve yayın geleneği oluştu. Dünyada da örnekleri (telif) vardı ama bize özgü bir durum ve süreç başladı. Geçmişte çoğunlukla üniversitelerin sanat, edebiyat, bilim alanında öne çıkmış alanına katkıda bulunmuş kişilere yönelik ödeme, bedel beklenmeden, yazarların içten, samimi katkılarıyla çıkan anma ve armağan kitapları yayınları, toplantı ve etkinlikler gözden düştü. Bunun yerine toplantıyı düzenleyen organizasyonun, siyasetin, kurumun, cemaatin vb. kendini hami olarak öne çıkardığı ilgili alanı düzenleme, biçimlendirme, kapsama, yönlendirme çabasına yönelik sahte bir gelenek yaygınlaştı. Öne çıkmış bazı yazarların ölüm veya doğum günlerinde yemeli içmeli, toplantılar organize etmek/düzenlemek, övgü yazıları yazmak, anmak sıradanlaştı. Yayınevleri, çeşitli kurumlar tarafından ısmarlanan romanlar, kitaplar yazmaya kadar gitti. Aslında bu tür toplantı, derleme faaliyetlerine katılıp kendi kişisel, dar alanından çıkıp güce tabi olmak veya tabi olmadan bir şemsiyenin/örtünün altına girmek, güvenli bir alanı paylaşmak herkesin kolayına ve yararına bir iş gibi görüldü. Geçmişte siyasi örgütlerin, devletin umursamadığı, dışladığı, tehdit olarak gördüğü Türk toplum düşüncesinde kendi alanını kendi kişisel gayretiyle açan saygın, görüş sahibi kişileri gündeme getirmek ve kapsamak yeni palazlanan gücün her

görüşü tekeline almanın en kolay yolu olarak öne çıktı. Buna ihtiyaç duymadığı halde kimi zaman artık emekli olmuş veya ölmüş saygın yazarlara hamilik yapmak gibi bir çaba yerleşti. Bu amaçla düzenlenen toplantılara katılmak, yol ve konaklama hizmetleri almak, konuşma sonrasında zarf içinde verilen paraya, hediye ve belgelere mahcup bir biçimde teşekkür etmek veya sadece hürmet görmek bile düzenlemeyi yapan kuruma/siyasete karşı şükran ve bağlılığa dönüştü. Bu yeni toplantı, faaliyet, yayın ve yazın türü ve etkinlik sürekli hale geldi. Giderek bu yöndeki girişimler yaşayan veya ölen kişiyi hayırla anmanın, alanına katkılarını belirtmenin ötesinde veya ele alınan konuyu/problemi öne çıkarmak yerine örgütlü verili gücü/iktidarı yaygınlaştırmanın, kendi dışındaki bilgi örgütlenmesi ve kültürel alanı kapsamanın ve tekeline almanın (dondurmanın) bir yoluydu. Günümüzde modernleşme eleştirisi, kimlik ve kültür konusunun öne çıkarılması sadece cumhuriyet dönemi siyaseti, düşünce biçimi, kültür ve yaşam biçiminin egemenliğini kırmanın değil, sanat, edebiyat ve kültür düzeyinde üstünlük kuran sol/sosyalist düşüncenin de etkisinin kırılmasına yönelik bir tutumdur. İslamcı küre-muhafazakâr kesim siyasette dini tutum ve inançlar üzerinde etkinlik sağlasa da gündelik yaşamda, sanat, edebiyat, kültür, düşünce alanlarında kendi tekeli/iktidarını kurmakta zorlandı. Zorlandığı bu alanlarda yasaklamak yerine dondurmak, devşirmecilik, tercümeçilik aracılığıyla yandaşlar yaratmak, mevcut olan birikimi bozmak, savunulamaz hale getirmek daha geçerli bir yöntem olarak görüldü.

1980/90 sonrasında Kemal Tahir geçmişte muhafazakâr sağ görüş ve takımlarla hiçbir ilişkisi olmamasına rağmen, soldan dışlandığı için iktidarın hamiliğine alınmaya çalışıldı. Kemal Tahir'in ele aldığı konuları ve görüşlerini muhafazakâr İslamcı bir biçimde tercüme eden, yeniden yorumlamaya çalışan Tarık Buğra veya Kemalist soldan Atilla İlhan gibi yazarlar öne çıkarılmaya çalışıldı. Ancak bu çaba Kemalizm'e sövgü veya övgü olmaktan ileri gitmedi. Kemal Tahir bu görüşlerin uzantısına dönüşmedi, değerlendirmelerinin farklılığı, tutarlılığı, bütünlüğü daha çok öne çıktı. 1990 sonrası ortaya çıkan yeni süreçte Kemal Tahir ile ilgili toplantılarda ve yazılarda (toplantıyı düzenleyenlerin yadırgadığı) iki özelliğini öne çıkardık ve tekrar ettik. Kemal Tahir'in 1-Sosyalizmle ilişkisi, Osmanlı/Doğu devrimcisi olduğu, 2-Kemal Tahir düşüncesinin ve Doğu-Batı çatışması görüşünün anlaşılması için Kemal Tahir ve Baykan Sezer'in birlikte ele alınmasının gerekli olduğu görüşüydü. Ayrıca Sosyoloji Yıllığı dışında yayınladığımız Sosyologca dergisi de "Kemal Tahir-Baykan Sezer çizgisine" bağlı olduğunu özellikle altını çizdi. Kemal Tahir'in 50. Ölüm yıldönümünü ve yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. kuruluş yıldönümünü geçmişte kalmış, bitmiş, anıya dönüşen bir olay ve duygu, övgü veya sövgü biçiminde değil, yaşayan, günümüzü ve geleceği etkileyen, sorgulanması gereken bir olay olarak ele almak gerekir. Bunu yapmanın bir yolu da günümüzde her iki olayın da değerlendirmesini donmuş bir biçimde tekeline almaya çalışan gücü/iktidarı tanımak ve tartışmaktan geçer.

Türkiye'de yeni siyaset ve dünya görüşü Türk toplum düşüncesinin kendi doğal gelişmesi içinde gündeme gelmedi. ABD ile Sovyetler Birliği arasındaki çekişmenin sona ermesiyle ABD eksenli yeni bir dünya, toplum ve bilgi örgütlenmesi söz konusudur. Batı dünya egemenliği sınırına gelirken yeni bir aşama, sıçrama söz konusu olmadığı için modern toplum ve dünya görüşü değersizleşti, Batı-dışı ülkelerle Batı arasındaki farklılıklar mutlaklaştırıldı. Yeni dönemde Batı-dışı toplumlarda Batıcılığa resmi siyaset olmaktan çıktı. Eski ve yeni kadroların bir gayreti olmadan düzen değişti, sadece uyum kurma sorunu gündeme geldi. Bu farklılıklar çatışmaya dönüşmesine rağmen Doğu-Batı çatışması ve mevcut Batı lehine dengenin/dengesizliğin tartışılması ve aşılmasına dönüşmedi. Evrenselci (Batı merkezli) toplumsal/tarihi ilerleme değişme anlayışı ve alternatif sosyalizm görüşleri gözden düştü. ABD egemenliğinin küreselleşmesi önce modern toplum ve değişme anlayışının (tarihin) sonu olarak öne çıktı. Bu yeni gelişmelere uyum çabası Türkiye'de de Batıcılığın/modernliğin eleştirisi olarak gündeme geldi. Türkiye artık Doğu'nun en batısında, Batı'nın doğu ucunda modern toplum/kültür temsilcisi olmaktan çıktı. Post-

muhafazakâr kadroların girişim ve amacı Batı merkezci evrensel modernleşme/ilerleme eleştirileri aracılığıyla küre-muhafazakâr yerel kimlik siyaseti ve uygulamalarının gündeme gelmesiydi.

1980/90 sonrasında geçmişte modernleşme eleştirileri nedeniyle kenarda kalmış Ahmet Hamdi Tanpınar, Cemil Meriç, Şerif Mardin, İdris Küçükömer ve Niyazi Berkes gibi yazarlar öne çıkarıldı. Sanat-edebiyat dergilerinde bu yazarlar hakkında yazılar, kitaplar yayımlandı, kitaplarının yeni baskıları yapıldı. Ancak artık malumun ilanı olan (Batı'nın da farklı bir biçimde belirttiği) toplum olarak Batı'dan farklılığımızı belirtmenin ötesine geçmeyen konu ve isimler çabucak tüketildi. Bu yazarların ortak özelliği modernleşme/Batılılaşma eleştirilerine rağmen Batı izleyiciliğinin/evrenselciliğinin ve çözümünün dışına çıkmamışlardır. Nazım Hikmet gibi (Atatürk'ün sağlığında) devlet tarafından dışlanmış, tehdit olarak görülmüş, hapslere atılmış, yasaklar nedeniyle Türkiye'de neredeyse modern sosyalist sanat/edebiyat ve siyaset ikonu olmuş ama resmi görüşün marjında/dışında kalmış aydınlar da iktidarın gündemine geldi. İktidardaki siyasi partiler mitinglerde Nazım Hikmet şiirleri okudular. Kemal Tahir de resmi düzeyde muhafazakâr çevre içinde gündeme geldi. Televizyon dizileri ve sinema filmleri yapıldı. Kemal Tahir'in Yorgun Savaşçı romanı TRT için dizi yapıldı, ancak sonra yakıldı! Kemal Tahir (elbette Kemal Tahir ile birlikte anılması gereken Baykan Sezer) hariç diğer sözü edilen aydınların küresel-yerel iktidara/düzene eklemelenmesinde sorun çıkmadı. Bunda küreselci muhafazakâr sağ ile liberal sol arasındaki uyum da önemli bir rol oynadı. Ancak her iki tarafın da savunduğu küre-yerelleşmeci görüşlerle Kemal Tahir'in Batı izleyiciliği dışına çıkan, Doğu-Batı farklılığı yerine Doğu-Batı çatışması görüşü ve "Doğu savunuculuğu" ile ilişkili Osmanlı/Doğu devrimciliği/sosyalizm görüşünü içermek, yutmak, uzlaştırmak mümkün olmadı. Kemal Tahir kendi yöntem anlayışından/bakış açısının bütünlüğünden koparılmış Batılılaşma ve resmi görüş/Kemalizm eleştirileri aracılığıyla sınırlı olarak benimsendi.

Post-muhafazakâr ve sol yeni görüşler küreselleşmenin izleyiciliğini geleceğe yönelik yeni bir siyaset ve dünya görüşü üzerinden değil modernleşme ve Kemalizm karşıtı görüşlerin eleştirisine bağlı olarak temellendirdi. Osmanlı'nın son döneminde ve sonrasında (toplumlararası ilişkilerde yer ve role bağlı, çok dinli, çok toplumlu) imparatorluk siyasetini sürdürmek mümkün olmamış ve devlet kendisine yeni bir siyasi dayanak aramıştır. Osmanlı döneminde başlayan bu tartışmalar Osmanlı sonrası da süreklilik göstermiştir. I. Dünya Savaşı sonrası kurulan devletin sorunları ve çözümünün (toplumlar arası ilişkiler yerine) topluma bağlanması arayışların, yanlış ve başarıların da topluma bağlanmasına yol açmıştır. Bu yönde devlet siyaset ve dünya görüşü düzeyinde kendine dayanak olacak toplum kimliğinin tanımlaması öne çıkmıştır. Toplum sorunları ve çözümünün bilimi olan sosyolojinin öneminin dünyada ilk farkına varan ülkelerden birinin Türkiye olması rastlantı değildir. Siyasetin/devletin toplumla özdeşleşmesi ve bu yönde toplumun da değişmesi isteği bu nedendir. Anadolu/Türkiye ile sınırlı Türkçülüğün (Türk Tarih Tezi) resmi siyaset olması da bunun karşılığıdır. Toplum kimliğinin tanımlanmasına bağlı olarak sorunların saptanması ve çözüm önerileri devletin/siyasetin önemli bir görevi olmaktadır. 1980 sonrası Batı tarafından gündeme getirilen post-modern dünya görüşünün izleyicisi post-muhafazakâr kesimler modern toplumsal değişme anlayışını toplum mühendisliği, toplumsal inşa ve otoriterlik olarak eleştirerek (mevcut dünya egemenlik ilişkilerini tartışmadan) küre-yerel yeni siyasete dayanak yaptı. Günümüzde Osmanlı Batılılaşmasını (Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak) bir yana, Cumhuriyet dönemi Türkiye'sini (ulusçu-Türkçülüğü) bile savunmak/korumak bile tartışmalıdır. Siyasette yeni bir aşamayı, sıçramayı savunmak yerine devletin/toplumun bekasından kaygı duyulmaktadır. Yeni dönemde devletin/toplumun beka sorununun, geleceksizliğin ve güvensizliğin resmi siyaset ve dünya görüşü olarak öne çıkması rastlantı değildir. Günümüzde İslamcı muhafazakâr

siyaset komplo teorileri, dış tehdit ve devletin/toplumun bekası ideolojisi ve ahlak savunuculuğu üzerinden kendi varlığını savunmaktadır.

Türkiye’de devlet/toplum düzeyinde yeni siyaset ve dünya görüşü arayışları Batı dünya egemenliği içindeki yerimiz ve rolümüzle ilgilidir. I. Dünya Savaşı’nda Batı içindeki çelişkilerin ötesinde Osmanlı’nın (Doğu sorununun temeli olan Türklüğün) tasfiyesi yönünde ortaklık daha savaş başlamadan varılan bir mutabakattır. Bu durum Osmanlı/imparatorluk siyaseti dışında yeni bir devlet/toplum anlayışının gündeme gelmesine neden olmuştur. XX. yüzyılın ilk çeyreğinde Balkan savaşlarında Osmanlı’nın ana yurdu olarak görülen Balkanları yitirmemiz, Arap İsyanları ile “İngiliz İslamcılığı” ve Arap Yarımadasıyla bağımızın kopması toplumda tarihi bir travma yaratmıştır. Ancak Kurtuluş Savaşı’nda son kalemiz olan Anadolu’nun savunulması ve bağımsızlığın kazanılması Türkiye ve bütün Doğu halkları tarafından coşkuyla karşılandı. Yeni Türkiye, Türk Tarih Tezi’yle Anadolu ile sınırlı Türkçülüğü temellendirirken devlet/toplum düzeyinde bağımsızlığı yüceltti. Amaç çöküş ideolojisine karşıt yeni bir dünya görüşü ortaya koymaktı. Gelecek konusunda kaygı ve korkuların aşılması yeni bir coşku ve heyecan, dinamizm yaratılmasıydı. Milli bayramların en önemli ikisinin çocuk ve gençlik bayramı olarak kutlanması, kadınlara verilen rol rastlantı değildi. Dünya uygarlığın kaynağını Orta Asya Türklüğüne bağlamak, Anadolu’daki varlığımızı uygarlığın başına kadar götürme gibi abartmaların amacı da toplumu yüceltmeye yönelik olarak ortaya çıktı. İstiklal Marşı’nın “Korkma!” diye başlaması dönemin ruhuna ve coşkusuna bir karşılıktır. Liderin kimliğinde devleti/toplumu yüceltmek gibi aşırılıklar da o dönemde belli görüşleri oluşturma, aktarma ve yaygınlaştırmanın araçlarının sınırlılığı içinde kaçınılmaz görünmüştü. Yeni devletin/siyasetin milliyetçilik/ulus devlet yerine Türkçülük olarak tanımlanması Türk toplum tarihine bağlanmanın ve sürekliliğin ifadesi oldu. Ancak II. Dünya Savaşı sonrasında ABD ile yandaşlık siyasetinin savunulması Sovyetler Birliği/komünizm korkusu ile temellendirildi ve devletin/toplumun bekası korkusu yeniden gündeme getirildi. Sovyetler Birliği’nin tasfiyesi sonrasında bu yönde bir korkuyla Batı yandaşlığı savunulamayınca küreselleşme ile yerel arasında gerilim temelinde devletin bekası sorunu küre-yerelleşmenin ideolojisine dönüştü. Türkiye’nin küreselleşme içinde yeri ve rolünü tanımlayamaması geleceğe yönelik marjinal umutsuzluğun, belirsizliğin egemen ideolojisi oldu.

I. Dünya Savaşı’nda Batı içinde Doğu/Türk sorununun çözümü konusunda ortaklığa rağmen istenilen sonucun elde edilmemesi küreselleşme döneminde ABD küreselleşmesi içinde Türkiye’nin dışlanması biçiminde yeniden gündeme geldi. Terslik Türkiye’de iktidara gelen post-muhafazakârların küreselleşmeye katılarak Cumhuriyetin kuruluşuna ve devlet/toplum anlayışına karşıt görüşleri savunma şaşkınlığına dönüşmesiydi. Yeni dönemde çöküş/beka ideolojisi küreselleşmeye uyumun aynı zamanda dayanağı haline geldi. Topluma ve dünyaya yönelik mevcut dünya egemenliğine karşıt yeni bir siyasete, dünya görüşüne kaynaklık etmedi. Küre-yerel içe kapalı beka anlayışı/çöküş ideolojisi ve siyaset topluma yeni bir gelecek ufku kazandırmadı. Temel özelliği debelenme, karşıtlık, belirsizlik, muğlaklık, dışlayıcı otoriterliktir. Bu krizlere, kaosa, geleceksizliğe, felaketlere dayalı küreselleşme ideolojisine de uygundur. Modern sonrası küre-yerel bilgi ve toplum örgütlenmesi tarih ötesi, koşullar üstü bir mutlaklık kazanmış, modern dünya görüşleri ve kurumlar temsil niteliğini kaybetmiştir. Türkiye’de yeni bir alternatif siyaset yaratamayan devlet/toplum güçleri de kendilerini temsil etmeyen siyasetlerin ve görüşlerin peşinden savunmadan gitmektedir. Gerçekliğin yitirilmesi, açmaz, anti toplumsallaşma ve isyan bütün toplumsal sınıflar için geçerlidir. Devlet/toplum yeni bir aşama, çözüm ve görüş ortaya koyamadığında kendi tarihi ve toplumsal zenginliğini talan etmeye koşulmuştur. Türkiye’de Batı dünya egemenliğiyle uyum kurma çabası devlet/toplum düzeyinde yeni bir aşama, çözüm ve bilinç yaratamadı. Devleti/toplumsallaşmayı ve tarihi mirasımızı tahrip ederek savunulamaz hale getirdi.

1980 sonrası Türkiye'de küreselleşmeye uyum çabası 1960'larda başlayan ve 1980'lere kadar süren, 1908-1923 döneminde olduğu gibi en verimli tartışmaların da sonu oldu. 1960-1980 arasında Kemal Tahir'in görüşleri dünyanın sorunları ve Doğu ülkelerinin yeni arayışlarına yönelik en önemli tartışmalardan biriydi. Mevcut Batı sosyalizm anlayışının dışında Türk toplum tarihine (Osmanlı'ya) dayalı yeni bir öneri olarak gündeme gelmişti. Kemal Tahir romanların toplum tarafından ilgiyle karşılanması, okunması bu görüşlere kayıtsız kalınmadığının bir ifadesiydi. Ancak Kemal Tahir ve görüşleri resmi siyasetin yanında Kemalist sol tarafından dışlandı. Türkiye'de 1980 darbesi sonrasında Batı dünya egemenliğindeki değişime paralel olarak yeni Batı siyasi seçimi ve dünya görüşü benimsendi. 1960-1980 sonrası tartışma ve arayışların gelişmesi sonucu değil iki kutuplu dünya egemenliğinin tasfiyesi sonrasında ABD eksenli yeni bir dünya ve modernlik eleştirisinin izlenmesi gündeme geldi. 1960-80 dönemi yeni bağımsızlıklarını kazanan Doğu toplumlarında ve Türkiye'de gündeme gelen arayış ve tartışmalar sonuçlanmadan gözden düşmüştür. Türkiye'de küreselci-muhafazakâr iktidarlar döneminde Kemal Tahir görüşleri Türkiye ve Doğu ülkelerinin sorunlarının çözümüne yönelik yeni bir arayışa ve siyasete temel olmak yerine Batı tarafından gündeme getirilen dünya egemenliğini mutlaklaştıran modernleşme eleştirileri düzeyinde ele alındı. Batı izleyiciliğinin dışına çıkılmadı. Kemal Tahir'in görüşleri ABD eksenli dünyadaki değişime uygun yeni siyasi seçimi gündeme getirmek için (bağlamından kopuk donmuş bir kalıp olarak) ele alındı. Geçmişte Kemal Tahir'e yakınlık ve ilgi duymayan liberal muhafazakârlar ve İslamcı muhafazakârlar dar bir biçimde Kemal Tahir'e ilgi duydu. Kemal Tahir'in Batılılaşma/modernleşme, yeni devlet ve Kemalizm ile ilgili eleştirileri toplumsal/tarihi değişimi (süreci) belirtmek yerine, son dönem toplumsal değişim anlayışının inkârı açısından ele alındı. Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu tarihten kopuş ve Osmanlı'nın inkârı olarak tanıtıldı. Küreselci yerelleşme siyaseti ve uygulamaları bu anlamda inkârın inkârı oldu. Geçmişte Batı eksenli sosyalist solun ve Kemalistlerin Kemal Tahir'i suçlamak/dışlamak için kullandıkları görüşler Batı izleyiciliği dışına çıkmadan muhafazakâr İslamcı yeni kadrolar tarafından küreselci yerellik bağlamında güncel siyasi seçim ve uygulamalarına dayanak olarak eklemlemeye çalışıldı.

Küre-muhafazakâr iktidar ile liberal sol kesim ittifakı yeni dönemin bir özelliğidir. Ortak noktaları küreselleşmenin ikamesidir. Post-modern uzlaşma ("sol ilahiyat") 2000'li yıllarda "yetmez ama evet" ittifakına dönüştü. Sınıf, iktisat, uygarlık, evrensellik temelli sorun ve çözüme dayalı açıklamalar yerine kültür temelli yerel, etnik, dini, cinsiyetçi açıklamalar ağırlık kazandı. Kemal Tahir ve geçmişte kenarda veya mardışı görülen yazarlarla "barışma" aslında küreselleşmeci siyasi seçim temelinde küreselci sol ve muhafazakârların birbirlerine sundukları toplumsallaşma, ortaklık ve meşruiyetin bir ifadesiydi. Modern tarihi değişim ve devlet/toplum anlayışı (sosyalizm dahil) otoriterlik olarak eleştirilirken sivil toplum, küre-yerel etnik, dini, kültürel, cinsiyete dayalı "kimlikler siyaseti" öne çıkarıldı. Kemal Tahir'in yeniden okunmasının çerçevesi de gerçekte bundan başka bir şey değildi. Batı izleyiciliğinin geçmişten günümüz getirdiği sonuçlar, toplumsal bozulma, devletin temsil sorunu, kadroların bu anlamda belirsizleşmesi gibi konular iktidarda olmanın verdiği ayrıcalıklar nedeniyle gündemde olmadı. Modern sonrası dönemde Türkiye Batı dışı ülkelere örnek toplum/devlet modeli olmaktan çıktı. Küreselleşmenin, özgürleşmenin önünde ulus devlet/Türkçülük veya Kemalizm engel olarak görüldü. Küreselleşme ile modern toplum, siyaset, kültür, hukuk eleştirisi ve çatışma birlikte gündeme geldi. (Askeri ilişkilerin küresel düzeyde NATO aracılığıyla sürdürülmesinde bir tartışma olmadı.) ABD eksenli küreselleşme ile merkezi devlet arasında sürdürülen gerilimli ilişki yanında, devlete karşı (düzenin marjında ve dışında kalan) sivil toplum kuruluşları, yerel dini, etnik güçlerle/aktörlerle doğrudan asimetric ilişki ve ittifaklar kuruldu. Giderek devlet ile düzenin marjinal ve dışında kalan güçler, birbiriyle itişmesine rağmen ABD eksenli

küreselleşme içinde ortaklık yaptı. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna ve ulus devletin/Türkçülüğün temel dayanağı olarak görülen ordu/askeri vesayetine karşı eleştiriler yeni girişimlerin dayanağı oldu.

2000'ler sonrasında Kemal Tahir'in romanlarında Batıcılışma siyaseti içinde Batıcı/modern Türkçü, İslamcı, kadrolar arası iç çekişme ve çatışmaları, ittifakların değişmesiyle ortaya çıkan açmazlarını anlatan iç hesaplaşmalar, devlete el koyma eleştirisi eğip bükülerek ABD eksenli küreselci-yerelci bakışa uyumlu hale getirilmeye çalışılmıştır. Küreselleşmeci sol ile sağ arasındaki ittifak geçici bir uzlaşmaydı. Sol Kemalizm ve CHP küreselleşmeci yeni gelişmelere hızlı uyum gösteremedi, modern toplum kimliği ve değişme anlayışının temsilcisi olarak küreselleşmeye uyumsuz, yönsüz muhalefet olarak kaldı, giderek düzenin marjına veya dışına itildi. Sovyetler sonrası sosyalizm gözden düşüncü, küreselleşmeye bağlanarak varlık gösteren tercüme sosyalist muhalefet ve küreselci sol Kemalist soldan bütünüyle koşturdu. Kemalizm eleştirisiyle dini, etnik, cinse dayalı kimliklerin savunusuyla varlık belirtti. Geçmişte resmi siyaset karşısında marjinal/marjinal dışı konumda olan siyasi dinci kimlik ile etnik-milliyetçi/seküler solu aynı anda uzlaştırma ve düşüncü düzeyinde öncülük sevdası hüsrana sonlandı. 2010 yılından sonra post-muhafazakâr sağın otoriterleşmesi, iktidara/devlete el koyması ve kendi dışındaki güçleri dışlaması liberal, küreselci sol içinde hayal kırıklığı ve mahcubiyet, pişmanlık olarak ortaya çıktı, devre dışı kaldılar.

Kemal Tahir başlangıçtan beri bir romancı ve sosyalist olarak Batı dünya egemenliğine karşı yeni bir arayış içinde olmuştur. Batıcılışma eleştirisi ve Doğu-Batı çatışması ve bu arayışın bir sonucudur. Batıcılışma siyasetini savunan Türkçü, İslamcı, sosyalist kadrolara ve görüşlere karşı mesafeli durmuş, Batı cephe seçimini bütünüyle sorgulamıştır. Kemal Tahir için mesele Batı ile farklı olduğumuz değil, Batı ile çıkarlarımızın bütünüyle çatışmasıdır. Batıcılışma öncesi Osmanlı tarihi mirasımızdan verili dünya egemenlik düzenini devrimci bir biçimde aşmak için yararlanmaya yönelik bir çaba içindedir. Bugün de Batı ile farklılığımızdan (yerli ve milli) söz edilerek Batı ile yandaşlık yapılmaktadır. ABD eksenli küreselci-yerel düzen mutlaklaştırılmış, mevcut düzene yönelik sorgulama ve arayışlar dışlanmıştır. Kemal Tahir'in Batı eleştirisi bütünsel düzeyde Doğu/Osmanlı sosyalizm arayışından söz edilmeden dondurulmaktadır. Türkiye'de küreselleşmenin imkanlarıyla sınırlı yeni siyaset anlayışı mevcut dünya egemenliği içinde yeni toplum ve bilgi örgütlenmesiyle birlikte gelişmiştir. Türkiye'de küreselleşmeye uyum ve modernleşme karşılığı Kemalizm'le sınırlı bir kurgu içinde gündeme getirilmiştir. Osmanlı Batıcılışmasına, II. Abdülhamid'e veya son Osmanlı padişahına bu yönde eleştiri söz konusu değildir.

Türkiye'de Sovyetlerin tasfiyesi sonrasında Batı ile kurulan yeni ilişkiler siyaset/iktidar ve yeni kadrolaşma yanında toplumsal dayanağı açısından da modern dünya görüşü dışında ortaya çıktı. Geçmişte verili düzenin kenarında, dışında kalmış, cezaevlerinde çileler çektirip teliflerine el konmuş, itilen sanatçı ve edebiyatçılara olan ilgi onları nötralize etmek, içine alıp sindirmek, kullanışlı hale getirmek içindir. 1990 sonrası Kemal Tahir ile ilgili resmi düzeyde yapılan toplantıların "Devlet Kemal Tahir ile barıştı" diye duyurulması bunun bir örneğiydi. "İyi de bundan Kemal Tahir'in haberi var mı?" diye soran da olmadı. Sanki geçmişte devletin ve Kemalist solun dışlamasını karşı yeni dönemde devletin bu "kucaklamasından", "barışmadan" sanki Kemal Tahir'in rızası varmış gibi bir aşama, lütuf ve değer bilirlilik gibi pazarlandı. Aynı yöntem başkaları için de uygulandı. "Yaşasaydı Atatürk de bizi desteklerdi" gibi örnekler de verildi. Kemal Tahir düşüncesinden, bağlamından koparılan değerlendirmeler, çekilen diziler küreselleşme seçimini doğrulama ve üstünlüklerini gündeme getirmenin aracı olarak kullanıldı. Koşullar üstü, toplum üstü, gerçek üstü, siyaset üstü tartışmasız küre-yerel otoritenin ve yeni seçimin kendini kabul

ettirmesine dönüştürüldü. İslamcı post-muhafazakâr kesimlerin Kemal Tahir'e olan ilgisi kendi konumlarının ve rollerinin, üstünlüklerinin doğrulanmasıyla sınırlıdır. Bu nedenle Kemal Tahir düşüncesi Doğu-Batı çatışması, tarih ve sosyalizm anlayışı dışında koşullar üstü, soyut, hikmete dönüştürülen özlü sözlerle, alıntılarla eleştirilerle dondurulmuştur. Yeni dönemin getirdiği yeni sorunları açıklamada bütünsel/tarihi yöntem olmaktan uzaklaştırılmıştır. Yeni koşullarda yeni öneri ve açıklamalara yönelik tartışma ve arayış, topluma yeni bir ufuk açma yerine modernleşme karşıtı kalıp sözlere, tekrara ve inanca dönüştürülmüştür. Kemal Tahir 1960-1980 dönemi Kemalist sol çevreler tarafından devlet/toplum karşıtı/düşmanı olarak suçlanıp dışlanırken, yeni dönemde muhafazakâr çevreler yanında küreselci sol tarafından da farklılıkları mutlaklaşan küreselci düzen ve otoritenin/devletin savunucusu olarak sunuldu. Kemal Tahir'in görüşleri Doğu-Batı ilişkileri dengesinde verili ilişkileri aşmak ve devrimci yeni bir sıçrama yapmanın aracı olmaktan çıkarak arayışların dışlanmasına, mevcut düzenin/iktidarın otoritesinin tartışılmazlığına dönüştürülmek istendi. Toplum üstü, koşullar üstü, tarih üstü küreselci yerlilik çerçevesinde toplumsal/tarihi değişme ve ilerlemeye karşıt, mutlak farklılıklara dayalı etnik, dini kimlik ve kültür temelli açıklamaları doğrulamak için öne çıkarıldı.

Günümüzde Türkiye'de siyaset devleti/toplumunu ve tarihi zorlayan, tahrip eden sınırları belirsiz, kaotik marj dışı bir faaliyete doğru evriliyor. Esas tehlike toplumun da buna katılması, kendisi ve sorunları üzerinde bilinçlenmekten uzaklaşmasıdır. Yeni dönemde modernleşme ve Kemalizm eleştirisiyle düzenin marjında veya dışında görülen toplumsal güçler, etnik, dini, cinsiyet özellikleri, inançlar giderek toplum ilişkilerinin biçimlenmesinde, yönlendirilmesinde ağırlık kazanmıştır. 1980 sonrasında Türkiye'de ABD eksenli küreselleşmeye uyum çabası resmi siyasetin marjında ve dışındaki kesimleri merkeze taşıırken aynı zamanda devlet/toplum düzeyinde çözülme ve temsilin de sınırına gelmiştir. Küreselleşmenin devlet/toplum düzeyinde çözüm olmaması, devletin/toplumun marjinalleşmesiyle tüm değerler ticari mala ve yağmaya (meta din, meta ahlak, meta tarih) dönüşmüştür. Toplumun/devletin bozulmasından, çözülmesinden yararlanan post-muhafazakâr iktidar iki yüzlü, sahte ahlak savunuculuğu yaparak devletin/toplumun temsilcisi gibi kendini göstermektedir.

Kemal Tahir düşüncesinin önemi günümüz sorunlarını anlamaya, aşmaya izin vermesinden kaynaklanmaktadır. Buna karşılık günümüzde sorunların çözümü üzerinde arayışa, sorgulamaya izin vermeyen, mevcut düzeni/devleti doğrulayan, kutsallaştıran sıradan bir romancıya dönüşmektedir. XIX. yüzyıl sonrasında Türkiye'de Batıcılığa serüveni, devletin ve toplumun bozulması/çözülmesi, siyasi kadroların, itişmesi, debelenmesi Kemal Tahir romanları ve düşüncesinin temel sorunudur. Bunun dışına çıkan tek romanı olan Devlet Ana'da Doğu-Batı çatışmasında günümüzde sahip çıkmamız gereken Osmanlı tarihi mirasımızı ele almıştır. Kemal Tahir bir çıktı veya sonuç olan Osmanlı İmparatorluğunun dünya savaşı sonrasında yıkılmasına veya Kemalizm'de takılıp kalmamıştır. Genel dünya görüşü/tarih anlayışı ve yöntemi olan dünyada da ender yazarlardan biridir. Türk toplum tarihini Doğu-Batı çatışması ekseninde değerlendirmiştir. Osmanlı Batıcılığı ve Yeni Türkiye'de bizim tarihimizdir. Türk toplum tarihinin ayrılmaz bir parçasıdır. Tarihimizi inkâr yerine sorgulamamız gerekir. İnkâr ettikçe sorunları da aşmak mümkün olmuyor. Kemal Tahir sosyalist bir yazar olarak mevcut dünya egemenliğinin getirdiği sorunların aşılması için dayanacağımız tarihi mirasımızla ilgilidir. Türk toplum tarihi içinde günümüz sorunlarını aşmak için faydalanacağımız geleneği ve toplum gücümüzü ele almıştır. Meselesi kendimizi devlet/toplum olarak korumanın ötesinde Doğu-Batı çatışması içindeki yerimizi ve rolümüzü ortaya koymak, bu yönde dünya sorunları üzerinde etkili olmaktır. Kemal Tahir'in 50. ölüm yıldönümünde ve Cumhuriyetin 100. Kuruluş yılında bu görev ve sorumluluk değişmemiştir.